

نقش معلم در تربیت دینی نوجوانان از منظر نهج البلاغه

احمد کنجوری*

استادیار گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران

سیده فاطمه خلیلی

کارشناس ارشد مدیریت آموزشی، واحد تهران مرکز، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

چکیده

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۴/۲۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۵/۲۵

این مقاله به بررسی نقش معلم در تربیت دینی نوجوانان از منظر نهج البلاغه می‌پردازد. هدف این پژوهش دست یافتن به آموزه‌های گهربار امام علی (ع) درباره نقش معلم در تربیت دینی است تا با فراگیری و عمل به این آموزه‌ها، بتوان نسلی مؤمن و آگاه تربیت کرد. در این پژوهش از روش تحقیق کیفی استفاده شده است. برای این کار با روش کتابخانه‌ای، خطبه‌ها و حکمت‌های نهج البلاغه بررسی و دسته‌بندی و به شیوه تحلیلی-توصیفی به نقش معلم در تربیت دینی نوجوانان از دیدگاه امیر مؤمنان، علی (ع) پرداخته می‌شود. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که معلم به عنوان مربیان اخلاقی و اجتماعی نقش حیاتی در شکل‌گیری شخصیت و هویت آن‌ها دارد. معلمان می‌توانند با استفاده از روش‌های تربیتی متناسب با آموزه‌های نهج البلاغه، مانند پرهیز از تقلید کورکورانه، توجه به تفاوت‌های فردی و پرهیز از یکسان‌سازی، الگو بودن در رفتار، حکمت‌آموزی و... تربیت مؤثرتری داشته باشند. این روش‌ها به نوجوانان کمک می‌کند تا احساس ارزشمندی و اعتماد به نفس بیشتری پیدا کنند.

واژگان کلیدی: ایمان، آگاهی، نهج البلاغه، الگو، معلم، نوجوان

* نویسنده مسئول: a.kanjori@cfu.ac.ir «روش ارجاع به این مقاله: کنجوری، احمد و خلیلی، سیده

فاطمه؛ (۱۴۰۴). نقش معلم در تربیت دینی نوجوانان از منظر نهج البلاغه، دوفصلنامه علمی تفسیر متون وحیانی، ۵

۱- مقدمه

تربیت در لغت به معنای پروردن، پروراندن، آداب و اخلاق را به کسی آموختن، ایجاد تغییرات مطلوب رفتاری و اخلاقی در کسی، آموزش مهارتی خاص به کسی، آموزش عادت یا مهارتی خاص به برخی حیوانات، رفتار مناسب و مطابق آداب و سنت‌های هر جامعه، پرورش دادن، احسان و بخشش بزرگان به زیردستان و... (ر.ک. انوری، ۱۳۸۲؛ معین، ۱۳۸۲) معنای اصطلاحی تربیت از نظر شهید مطهری: تربیت عبارت است از پرورش دادن یعنی استعدادهای درونی را که بالقوه در یک شی موجود است، به فعلیت درآوردن و پروردن؛ (مطهری، ۱۳۸۳)

ویژگی‌های پرهیزگاران از نگاه امام علی (ع) چنین است: «از نشانه‌های یکی از پرهیزکاران این است که او را این گونه می‌بینی: در دینداری نیرومند، نرم خو و دوراندیش است. دارای ایمانی پر از یقین، حریص در کسب دانش، با داشتن علم بردبار. در توانگری میانه‌رو، در عبادت فروتن، در تهیدستی آراسته، در سختی‌ها بردبار، در جست‌وجوی کسب حلال، در راه هدایت شادمان و پرهیزکننده از طمع‌ورزی، می‌باشد. اعمال نیکو انجام می‌دهد و ترسان است، روز را به شب می‌رساند با سپاسگزاری، و شب را به روز می‌آورد با یاد خدا...» (نهج البلاغه: خطبه ۱۹۳)

معلمان و مربیان باید از پرهیزگارترین انسان‌ها باشند و این واجد این ویژگی‌ها در حد اعلا باشند. تربیت دینی نوجوانان، به عنوان یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های هر جامعه‌ای، نیازمند توجه ویژه و برنامه‌ریزی دقیق است. در این میان، نقش معلم به عنوان هدایتگر و راهنما از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. نهج البلاغه، به عنوان یکی از منابع ارزشمند اسلامی، دیدگاه‌های عمیقی در زمینه تعلیم و تربیت ارائه می‌دهد که می‌تواند راهگشای

مربیان و معلمان در تربیت دینی نوجوانان باشد. در این مقاله، تلاش خواهیم کرد تا با بررسی آموزه‌های نهج‌البلاغه، به تبیین نقش معلم در این فرایند مهم بپردازیم.

اهمیت و ضرورت پژوهش

اهمیت و ضرورت‌های پژوهش حاضر به طور کلی عبارتند از: اهمیت تربیت نوجوانان؛ واکاوی منابع غنی اسلامی؛ توجه به نیازهای خاص نوجوانان؛ توسعه مهارت‌های اجتماعی و اخلاقی؛ تأثیر بر آینده جامعه؛ افزایش آگاهی والدین، معلمان و جامعه درباره اهمیت تربیت دینی و اخلاقی؛ بررسی روش‌ها و الگوهای موفق در تربیت دینی و اخلاقی نوجوانان؛ ایجاد فضایی برای تبادل نظر و تجربیات در زمینه تربیت نوجوانان؛ تربیت بهتر نسل آینده‌ساز؛ ترویج ارزش‌های اخلاقی؛ کاهش آسیب‌های اجتماعی و

اهداف پژوهش

۱- تحلیل روش‌های تربیت دینی (بررسی و تحلیل روش‌های مختلف تربیت دینی و اخلاقی و تأثیر آن‌ها بر نوجوانان).

۲- ارائه راهکارها (ارائه راهکارها و پیشنهادهای عملی برای والدین و معلمان در زمینه تربیت دینی و اخلاقی).

۳- تشویق به پژوهش (تشویق محققان و پژوهشگران به انجام تحقیقات بیشتر در این زمینه و توسعه نظریه‌های جدید).

این موارد می‌توانند در شکل‌گیری مقالات و کتاب‌های جامع و مؤثر در زمینه تربیت دینی و اخلاقی نوجوانان مؤثر باشند.

پیشینه پژوهش

تحقیقات پیشین در زمینه تربیت: در سال‌های اخیر، پژوهش‌های متعددی در زمینه تربیت نوجوانان و نقش معلم در این فرآیند انجام شده است. این تحقیقات به بررسی روش‌ها و تکنیک‌های مؤثر در تربیت نوجوانان پرداخته و به اهمیت نقش معلم در این زمینه تأکید

کرده‌اند. رحیمی راغب و قیم (۱۳۹۴) در مطالعه‌ای با عنوان «جایگاه علم و علم‌آموزی در اسلام» اهمیت و ضرورت دانش‌اندوزی مرتبط با تربیت دینی را در اسلام و قرآن بررسی کرده، به نقش عالمان و اندیشمندان دینی پرداخته‌اند.

مطالعات مرتبط با نهج البلاغه: نهج البلاغه به عنوان یک منبع غنی از حکمت‌ها و آموزه‌های اسلامی، مورد توجه بسیاری از پژوهشگران قرار گرفته است. مطالعاتی که به بررسی آموزه‌های نهج البلاغه در زمینه‌های مختلف، از جمله تربیت، اخلاق و فلسفه آموزش پرداخته‌اند، از جمله مبانی نظری این مقاله به شمار می‌آیند.

نقش معلم در متون اسلامی: در متون اسلامی، به نقش معلم و مربی در تربیت انسان‌ها تأکید شده است. مقاله «معلم در تراز نهج البلاغه» (توکلی و بلاغت، ۱۴۰۳) از منابعی است که در عنوان شباهت‌هایی با موضوع مقاله حاضر دارد؛ اما در محتوا، دسته‌بندی‌ها و یافته‌ها با مقاله حاضر تفاوت فراوان دارد.

تربیت نوجوانان در فرهنگ‌های مختلف: مقالات و کتاب‌های متعددی در زمینه تربیت نوجوانان در فرهنگ‌های مختلف منتشر شده است. «کارکردهای استفهام در تربیت اخلاقی از دیدگاه قرآن و نهج البلاغه» (قهرودی و فقهی‌زاده، ۱۴۰۰) و نیز بسیاری از کتاب‌های روان‌شناسی، فلسفی و مذهبی مرتبط با نوجوانان از نویسندگان با گرایش‌های فکری-مذهبی گوناگون از این دسته‌اند.

۲- چارچوب نظری

دانش‌اندوزی به عنوان بخش مهم تربیت دینی در منابع اسلامی و آموزه‌های دینی جایگاه ویژه‌ای دارد. منابع اسلامی گنجینه‌ای ارزشمند برای بالا بردن سطح کیفی زیستن این جهانی و نیز رسیدن به کمال و سعادت اخروی آدمی هستند. در این منابع غنی، در زمینه تربیت دینی نوجوانان و جوانان، آموزه‌های عمیق و ارزشمندی هست که ضرورت دارد

بررسی و معرفی شوند. در ادامه به برخی از آیات، حکمت‌ها و روایات مرتبط با علم و نقش معلم در تربیت دینی نوجوانان اشاره می‌شود:

۱- آیات قرآن

آیات فراوانی به اهمیت و ضرورت دانش‌اندوزی و فرایند یاددهی و یادگیری اشاره دارند؛ برای جلوگیری از اطاله کلام به آوردن دو آیه اکتفا می‌شود:

آیه ۱: «اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ» (سوره علق، آیه ۱) - این آیه به اهمیت علم و خواندن اشاره دارد و معلمان باید نوجوانان را به یادگیری و مطالعه تشویق کنند.

آیه ۲: «إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ» (سوره فاطر، آیه ۲۸) - این آیه نشان می‌دهد که علمای واقعی کسانی هستند که از خدا می‌ترسند و معلمان باید به نوجوانان این مفهوم را آموزش دهند.

۲- روایات

روایت ۱: پیامبر (ص) فرمودند: «بهترین شما کسی است که برای خانواده‌اش بهترین باشد و من بهترین شما برای خانواده‌ام هستم.» (سنن ابن ماجه، جلد ۱، حدیث ۱۹۷) این روایت بر اهمیت رفتار نیکو و محبت‌آمیز با خانواده دارد؛ اگر مدرسه را خانه دوم کودک و نوجوان به شمار آوریم، نحوه رفتار معلم نسبت به دانش‌آموزان را از اینروایت می‌توان استنباط کرد.

روایت ۲: پیامبر اکرم (ص) فرمودند: «من برای تکمیل مکارم اخلاق فرستاده شدم.» این حدیث در کتاب الموطأ / امام مالک و در مسند احمد بن حنبل آمده است. این روایت نشان‌دهنده اهمیت تربیت اخلاقی در کنار آموزش دینی است و معلمان باید به این نکته توجه داشته باشند.

روایت ۳: امام صادق (ع) می‌فرماید: «علم، میراث انبیا است.» این روایت بر ارزش علم و دانش تأکید دارد و معلمان باید این میراث را به نوجوانان منتقل کنند.

این آیات، حکمت‌ها و روایت‌ها می‌توانند به عنوان مبنای نظری و عملی برای تربیت دینی نوجوانان از منظر نهج البلاغه و دیگر منابع اسلامی مورد استفاده قرار گیرند.

۳- حکمت‌ها و نامه‌ها

نهج البلاغه به عنوان یکی از مهم‌ترین منابع اسلامی و ادبیات دینی، مجموعه‌ای از خطبه‌ها، نامه‌ها و کلمات قصار امام علی (ع) را در بر می‌گیرد. برخی از حکمت‌های گرانبار درباره اهمیت دانش و فراگیری آن در پی خواهد آمد. در نهج البلاغه آمده است: دانش، نوری است که خداوند در قلب هر کس که بخواهد می‌افکند. (حکمت ۳۴۷)^۱ این حکمت نشان‌دهنده اهمیت علم و دانش در زندگی انسان‌هاست و معلم باید این نور را به نوجوانان منتقل کند.

امام علی (ع) همچنین می‌فرماید: در کودکی دانش بیاموزید تا در بزرگی به وسیله آن سروری کنید. (حکمت ۲۰)^۲ این حکمت، بر اهمیت یادگیری در سنین پایین تأکید دارد. معلمان می‌توانند با آموزش صحیح و اصولی، نوجوانان را برای آینده‌ای بهتر آماده کنند. در حکمت ۷۳ نیز آمده است: نیکی آن نیست که مال و فرزندت فراوان شود، بلکه نیکی آن است که دانش فراوان و بردباری‌ات بزرگ گردد و به پرستش پروردگارت به مردم فخر کنی.^۳ این حکمت، ارزش دانش و بردباری را بالاتر از ثروت و فرزند می‌داند. معلمان می‌توانند با انتقال دانش و الگو بودن در صبر و بردباری، نوجوانان را به سوی ارزش‌های معنوی هدایت کنند.

۱- «الْعِلْمُ نُورٌ يَقْذِفُهُ اللَّهُ فِي قَلْبِ مَنْ يَشَاءُ.»

۲- «تَعْلَمُوا الْعِلْمَ صِغَاراً تُسَوِّدُوا بِهِ كِبَاراً.»

۳- «لَيْسَ الْخَيْرُ أَنْ يَكْثَرَ مَالُكَ وَ وَلَدُكَ وَلَكِنَّ الْخَيْرَ أَنْ يَكْثَرَ عِلْمُكَ وَ يَعْظُمَ حِلْمُكَ وَ أَنْ تُبَاهِيَ النَّاسَ بِعِبَادَةِ رَبِّكَ.»

نیز در نهج البلاغه آمده است: دانش، قدرت است. هر که آن را بیابد، به آن یورش برد و هر که نیابد، بر او یورش برند. (نهج البلاغه: حکمت ۳۴۹)^۱

«این بدین معناست که قدرت از راه دانش و علم عبور می‌کند؛ زیرا دانایی، توانایی و قدرت به همراه دارد و در طول تاریخ، پیشرفت تمدن‌ها، رشد فناوری‌ها و توسعه در سایه علم صورت گرفته است و بدون تردید نزول اولین آیات قرآن در مورد علم و دانش نشان از اهمیت و جایگاه آن در زندگی و توانمندی انسان‌ها است که خداوند به صورت ویژه مسلمانان را مورد توجه و خطاب قرار داده است.» (زارعی و مهدویان‌پور، ۱۴۰۴) این حکمت، دانش را به عنوان یک ابزار قدرت معرفی می‌کند. معلمان می‌توانند با آموزش دانش صحیح و کاربردی، نوجوانان را در برابر آسیب‌های اجتماعی و فرهنگی توانمند سازند.

در نامه ۳۱ آمده است: ابتدا خودت را اصلاح کن و از گمراهی باز دار، زیرا سزاوارترین کس برای نهی کردن خودت هستی.^۲ امام علی (ع) در این نامه درباره تربیت و خودسازی توصیه‌های ارزشمندی به فرزند خود، امام حسن (ع)، کرده است. معلمان نیز می‌توانند با الهام از این توصیه‌ها، نوجوانان را در مسیر تربیت دینی یاری کنند. به طور کلی، در نهج البلاغه بر اهمیت علم، اخلاق و تربیت تأکید شده است. که بر معلمان است که با بهره‌گیری از این اصول، نقش مهمی در تربیت دینی نوجوانان ایفا کنند.

۳- بحث و بررسی

روش‌های تربیتی معلمان در تربیت دینی نوجوانان از منظر نهج البلاغه

۱- «الْعِلْمُ سُلْطَانٌ مَنْ وَجَدَهُ صَالٍ بِهِ وَ مَنْ لَمْ يَجِدْهُ صَبِيلَ عَلَيْهِ.»

۲- «فَابْدَأْ بِنَفْسِكَ فَتَنْهَ عَنْ غَيِّهَا، فَإِنَّهَا أَحَقُّ أَنْ تَنْهَاهَا.»

سخن مولای مؤمنان، خطاب به کمیل ابن زیاد بسیار نغز و پرمغز است: «مردم سه دسته‌اند، عالمی ربّانی و آموزنده‌ای که در راه راست گام برمی‌دارد و گروه سوم همج الرّاع. یعنی کسانی که از پی هر آواز می‌روند و با وزش هر باد به چپ و راست میل می‌کنند. از فروغ دانش بهره‌ور نشده‌اند و به رکن استواری پناه نجسته‌اند. ای کمیل، علم بهتر از مال است. علم تو را نگه می‌دارد و تو باید مال را نگه داری. مال به هزینه کردن کاسته می‌شود و حال آنکه، از علم هر چه اتفاق کنی، افزون‌تر شود و آنچه به مال پرورده شود، با زوال مال زوال می‌یابد. ای کمیل بن زیاد، شناخت فضیلت علم، رکنی از ارکان دین است که باید بدان گردن نهاد. به علم است که آدمی تا هنگامی که زنده است، به اطاعت پروردگارش پردازد و پس از مرگش نام نیک او بر جای ماند. علم حاکم است و مال، محکوم.» (نهج‌البلاغه: حکمت ۱۴۷)

این حکمت ارزنده به ما می‌نماید که باید بکوشیم که عالم ربّانی شویم و یا دست کم آموزنده‌ای راستین باشیم. با استناد به آموزه‌های کتاب شریف نهج‌البلاغه، در فرآیند تربیت دینی مواردی همچون الگو بودن معلم، تربیت عقلانی و آگاهانه، ایجاد محبت و صمیمیت، توجه به تفاوت‌های فردی و... اهمیت بسیار دارد. در ادامه به مهم‌ترین بایسته‌های تربیتی از دیدگاه امام علی (ع) پرداخته می‌شود.

الگو بودن در رفتار

امام علی (ع) در نهج‌البلاغه، به موضوع الگو بودن معلم و تأثیر این سرمشق بودن بر تربیت و آموزش بسیار پرداخته است. در نهج‌البلاغه معلم به عنوان الگویی برای دانش‌آموز معرفی شده است. امام علی (ع) در خطبه ۱۹۳ می‌فرماید: «مردم به امام خود شبیه‌ترند تا به پدران خود» این جمله نشان دهنده اهمیت نقش الگویی معلم در تربیت دینی نوجوانان است. معلم باید در رفتار و گفتار خود، نمونه‌ای از ارزش‌های دینی باشد تا دانش‌آموزان با مشاهده او، این ارزش‌ها را در وجود خود نهادینه کنند.

امیر مؤمنان بر این باور است که: کسی که می‌خواهد دیگران را تعلیم دهد، باید خود اولین کسی باشد که می‌آموزد. (نهج‌البلاغه: خطبه ۱۸۱)^۱ ایشان همواره بر اهمیت الگو بودن معلمان و مربیان تأکید داشته‌اند. از نگاه ایشان، معلم نه تنها باید دانش دینی را به نوجوانان منتقل کند، بلکه باید خود نیز به آن عمل کند و سرمشقی عملی برای آنان باشد. رفتارهای معلم، اعم از گفتار و کردار، به شدت بر شکل‌گیری شخصیت دینی نوجوانان اثرگذار است؛ به همین دلیل، در نهج‌البلاغه تطابق قول و عمل از مهم‌ترین ویژگی‌های معلمان موفق است. نوجوانان در این دوره سنی، به دنبال سرمشق و الگو هستند و معلمان به دلیل موقعیت خاصی که در زندگی آنان دارند، می‌توانند به بهترین الگوی آنان تبدیل شوند. اگر معلم، خود به آنچه می‌گوید عمل نکند، سخنانش تأثیر لازم را نخواهد گذاشت و چه بسا نتیجه عکس بدهد.

رسالتی پیامبرگونه

امام علی (ع) فرموده است: «خداوند پیامبران خود را مبعوث فرمود، و هر چند گاه، متناسب با خواسته‌های انسان‌ها، رسولان خود را پی‌درپی اعزام کرد تا وفاداری به پیمان فطرت را از آنان بازجویند و نعمت‌های فراموش شده را به یاد آورند و با ابلاغ احکام الهی، حجت خدا را بر آنها تمام نمایند و توانمندی‌های پنهان شده عقل‌ها را آشکار سازند و نشانه‌های قدرت خدا را معرفی کنند.» (نهج‌البلاغه، خطبه ۱) معلمان که پیرو و نیز ادامه‌دهنده راه انبیا هستند، باید به رسالت پیامبرانه خود در کلاس درس و کلاس زندگی عمل کنند.

از نظر امیرمؤمنان، علی (ع) در حکومت اسلامی هر وظیفه و مسئولیتی بار امانتی از جنس امانت الهی است که باید به بهترین شیوه بدان عمل شود. از آثار حکومت اسلامی که به

۱- «مَنْ أَرَادَ أَنْ يُعَلِّمَ النَّاسَ فَلْيَكُنْ أَوَّلَ مَنْ يَتَعَلَّمُ.»

ماهیت و چیستی این نوع حکومت‌ها باز می‌گردد، امانتی بودن مناصب حکومتی است (ورعی، ۱۳۸۸). در نهج‌البلاغه خطبه‌ها و نامه‌های فروانی در این باره آمده است؛ برای نمونه امام علی (ع) به استاندار خویش در آذربایجان، اشعث بن قیس، می‌نویسد: «کاری که به عهده توست، نان‌خورش (طعمه) نیست؛ بلکه امانتی است بر گردنت. آن که تو را بدان کار گمارده، نگاهیانی از امانت را به عهده‌ات گذارده، تو را نرسد که آنچه خواهی، به رعیت فرمایی و بی‌دستور به کاری دشوار درآیی» (نهج‌البلاغه: نامه ۵). این سفارش به استاندار قابل تسری و تعمیم به همه مشاغل در حکومت اسلامی و از جمله شغل حساس و مهم معلمی است. اگر معلم را والی ملک یاددهی-یادگیری بدانیم، شغل او نیز امانتی است که باید به بهترین شکل با رفتاری برخاسته از بینشی متعادل و به دور از افراط و تفریط گزارده شود.

«مبتنی بر قاعده اشتراک در تکلیف، هر امری که از ناحیه امام معصوم صادر گردیده، کاشف حکمی الهی است که برای همه افرادی که در هر دوره و عصری در موقعیت مشابه با آن قرار می‌گیرند، تکلیف شرعی است و تنها در صورتی این تکلیف از عهده افراد برداشته می‌شود که حکم مذکور مستند به دلایل شرعی محدود به زمان خاصی باشد.» (شیری، ۱۴۰۳)

امیر شمشیر و قلم در جایی دیگر فرموده‌اند: خداوند، از جاهلان برای آموختن تعهد نگرفت؛ مگر این‌که پیش از آن، دانایان را به آموزش دادن آن متعهد و موظف ساخت. (نهج‌البلاغه، حکمت ۴۷۸؛ منتخب میزان الحکمه، ۳۹۸)^۱ بنا بر این فرموده پرمغز، یاددهی، مربی‌گری و تعلیم تعهد و رسالتی الهی است.

پرهیز از تقلید کورکورانه

۱- «ما أَخَذَ اللَّهُ عَلَى أَهْلِ الْجَهْلِ أَنْ يَتَعَلَّمُوا حَتَّى أَخَذَ عَلَى أَهْلِ الْعِلْمِ أَنْ يُعَلِّمُوا.»

امام علی (ع) در نهج البلاغه به اهمیت تربیت عقلایی و پرهیز از تقلید کورکورانه تأکید زیادی دارد. به زعم وی، دانش‌آموزان باید به تفکر و تعقل پرداخته و از تقلید بی‌فکر و بدون دلیل پرهیز کنند که در این چندگزاره مرتبط با این موضوع آورده شده است: برده‌ی دیگران نباشید، زیرا خداوند شما را آزاد آفریده است. (نهج البلاغه: خطبه ۳)^۱ - بهترین مردم کسی است که به خود نیکو باشد و برای این کار به عقل نیاز دارد. (نهج البلاغه: خطبه ۳۱)^۲ - کسی که بدون علم به سخن دیگران عمل کند، خود را گمراه کرده است. (نهج البلاغه: خطبه ۷۲)^۳ - در آیات خداوند تفکر کنید، زیرا در تفکر برکت است. (نهج البلاغه: خطبه ۱۴۷)^۴

در نهج البلاغه، بر اهمیت تفکر و تعقل در مسائل دینی تأکید شده است. امام علی (ع) در این کتاب شریف، بارها انسان را به استفاده از عقل و خرد در فهم دین دعوت کرده‌اند. از منظر نهج البلاغه، تربیت دینی باید مبتنی بر آگاهی و شناخت باشد و از تقلید کورکورانه پرهیز شود. معلم باید نوجوانان را به تفکر و اندیشیدن در آموزه‌های دینی ترغیب کند و به شبهات و سؤالات آنان با صبر و متانت پاسخ دهد. در واقع، تربیت دینی نباید به صورت تلقینی و بدون درک و فهم انجام شود. معلم باید با ایجاد فضایی مناسب، نوجوانان را به تحقیق و بررسی در مسائل دینی تشویق کند و به آنها کمک کند تا با بصیرت و آگاهی دین خود را بشناسند.

اهمیت محبت و صمیمیت و داشتن ارتباط مثبت و عادلانه

۱- «لَا تَكُونُوا عِبِيدَ غَيْرِكُمْ، فَإِنَّ اللَّهَ خَلَقَكُمْ أحرَارًا».

۲- «إِنَّ أَحْسَنَ النَّاسِ مَنْ أَحْسَنَ إِلَى نَفْسِهِ، وَمَنْ أَحْسَنَ إِلَى نَفْسِهِ فَإِنَّهُ يَحْتَاجُ إِلَى عَقْلٍ».

۳- «مَنْ أَخَذَ بِقَوْلِ غَيْرِهِ مِنْ غَيْرِ عِلْمٍ فَقَدْ أَضَلَّ نَفْسَهُ».

۴- «تَفَكَّرُوا فِي آيَاتِ اللَّهِ، فَإِنَّ فِي التَّفَكُّرِ بَرَكَهٌ».

امام علی (ع) در نهج البلاغه، به اهمیت ایجاد محبت و صمیمیت معلمان با نوجوانان تأکید می‌کند. او بر این باور است که ارتباط مثبت و محبت‌آمیز میان معلم و دانش‌آموزان تأثیر زیادی بر فرایند یادگیری و تربیت دارد. در زیر چند گزاره مرتبط با این موضوع آورده شده است: محبوب‌ترین مردم نزد خداوند، کسی است که بندگان را دوست داشته باشد و معلم محبوب‌ترین مردم نزد خداوند است اگر دانش‌آموزانش را دوست داشته باشد. (نهج البلاغه: خطبه ۱۴۷)^۱ - با دانش‌آموزان خود محبت کنید، زیرا محبت اطلاعات را جذب می‌کند. (همان جا)^۲ - کسی که می‌خواهد آموزش دهد، باید... قلبش باید پر از محبت باشد. (نهج البلاغه: خطبه ۱۸۱)^۳

از منظر امیرمؤمنان، ایجاد رابطه عاطفی و صمیمانه بین معلم و شاگرد، از عوامل کلیدی موفقیت در تربیت دینی است. معلم باید با مهربانی و دلسوزی با نوجوانان رفتار کند و به آنها احساس امنیت و اعتماد بدهد. محبت و صمیمیت معلم، باعث می‌شود که نوجوانان با میل و اشتیاق بیشتری به آموزه‌های دینی گوش فرادهند و در مسیر تربیت دینی گام بردارند. از نظر حضرت علی (ع) مهربانی و محبت با مردم در جذب دل‌ها و اداره کردن انسان‌ها نقش ارزنده‌ای دارد. در مقابل، خشونت و سختگیری، نه تنها اثربخش نیست، بلکه نتیجه معکوس خواهد داشت و ممکن است نوجوانان را از دین دل‌زده کند. در بینش ژرف امیر مؤمنان (ع) «عدل و عدالت هر چیزی را در جای خود می‌نهد.» (نهج البلاغه، دشتی: ۵۲۷) و «ظلم حتی بر مورچه پذیرفتنی نیست» (نهج البلاغه، دشتی: ۳۲۹). امام اول شیعیان، در جایی دیگر به مالک اشتر می‌فرماید: «همیشه حق و عدالت را گرچه بر نزدیک و دور باشد اجرا کن و در این راه بردبار و شکپا باش و عملت را به حساب خدا بگذار،

۱- «إِنَّ أَحَبَّ النَّاسِ إِلَى اللَّهِ مَنْ أَحَبَّ عِبَادَهُ، وَالْمُعَلِّمُ أَحَبُّ النَّاسِ إِلَى اللَّهِ إِذَا أَحَبَّ تَلْمِذَهُ.»

۲- «تَحَبُّوا إِلَى تَلْمِذِكُمْ، فَإِنَّ الْمَحَبَّةَ تَجْلِبُ الْمَعْلُومَاتِ.»

۳- «مَنْ أَحَبَّ أَنْ يُعَلَّمَ فَلْيُكُنْ أَوَّلَ مَنْ يَتَعَلَّمُ، وَيَكُونُ قَلْبُهُ مَلِيئًا بِالْمَحَبَّةِ.»

اگر چه از اجرای حق به خویشان و نزدیکان زیان برسد و همیشه به عاقبت حق بیندیش؛ زیرا که پایان حق ستایش‌انگیز است» (لنکرانی، ۱۳۷۳). این سفارش نه فقط به مالک، بلکه به همگان نیز هست. عدالت که در معنای قرار دادن هر چیز در جای خود است، راز ایجاد پویایی و نشاط در هر جامعه، مدرسه، کلاس درس و... نیز هست. معلم باید به تأسی از فرموده‌های آن امام همام، با بردباری، عدالت و متانت به تربیت نوجوانان بپردازد و از هرگونه برخورد تند و زننده پرهیز کند.

توجه به تفاوت‌های فردی و پرهیز از یکسان‌سازی

لزوم توجه به تفاوت‌ها را در خطبه ۱۳۲ می‌توان دید: خداوند مردم را آزاد آفریده و هر انسان دارای استعدادها و ویژگی‌های خاص خود است. (نهج‌البلاغه: خطبه ۱۳۲)^۱ - در نگرش امام علی (ع) پرهیز از یکسان‌سازی امری مهم و درخور توجه است: دانش‌آموزان خود را مانند درختان نکنید؛ زیرا هر درخت میوه خاص خود را دارد. (نهج‌البلاغه: خطبه ۱۴۷)^۲

در نهج‌البلاغه احترام گزاردن به ویژگی‌های فردی از بایسته‌های معلمی است: معلم باید ویژگی‌های دانش‌آموزانش را درک کند و با توجه به آن‌ها با آن‌ها رفتار کند. (نهج‌البلاغه: خطبه ۱۴۷)^۳ - امام علی (ع) در نهج‌البلاغه، به اهمیت شناخت تفاوت‌های فردی بین شاگردان اشاره دارند. از نظر ایشان، معلم باید با توجه به استعدادها و توانایی‌های هر یک از نوجوانان، به تربیت آنها بپردازد. در واقع، یکسان‌سازی در تربیت دینی نمی‌تواند نتیجه مطلوبی داشته باشد. معلم باید با شناخت دقیق از ویژگی‌های روحی و شخصیتی هر یک از نوجوانان، روش‌های مناسبی را برای تربیت آنان به کار گیرد. علاوه بر این عدالت در

۱- «إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ النَّاسَ أَحْرَارًا، وَكُلُّ إِنْسَانٍ لَهُ مَوَاهِبُهُ وَخَصَائِصُهُ»

۲- «لَا تَجْعَلُوا تَلَامِيذَكُمْ كَالْأَشْجَارِ، فَكُلُّ شَجَرَةٍ لَهَا ثَمَرَتُهَا»

۳- «يَجِبُ عَلَى الْمُعَلِّمِ أَنْ يَفْهَمَ خَصَائِصَ تَلَامِيذِهِ وَيُعَامِلَهُمْ عَلَى حَسَبِ ذَلِكَ»

تربیت نیز از اهمیت بالایی برخوردار است. معلم باید بین نوجوانان تبعیض قائل نشود و همه را به یک چشم ببیند. نقش معلم در این میان راهنمایی و هدایت است و او باید با صبر و دلسوزی، نوجوانان را در مسیر تربیت دینی یاری کند.

داشتن صداقت و دوری از ریا

در متون وحیانی و متون دینی دوری از ریاکاری و داشتن صداقت و یک رنگی پربسامد و مکرر است: امام علی (ع) در این باره فرموده‌اند: بار خدایا، به تو پناه می‌برم از این که ظاهرم در چشم مردم نیکو جلوه کند و درونم که پنهانش می‌دارم، زشت باشد، و در نزد مردم از روی ریا خودنمایی کنم، در کارهایی که تو از من بدان آگاه‌تری. و خود را در برابر مردم نیکو جلوه دهم، ولی اعمال بدم را نزد تو آرم تا به بندگان تقرب جویم و از خشنودی تو دور گردم. (نهج البلاغه: حکمت ۲۷۶)^۱

در خطبه ۸۶ ریا هم سنگ شرک به شمار آمده است: «بدانید که ریاکاری هر چند اندک بود، شرک است و همنشینی با اهل هوا و هوس ایمان را به فراموشی سپارد و چنان مجلسی، مجلس شیطان است. از دروغ حذر کنید که دروغ از ایمان دور است. راستگو بر آستانه نجات و کرامت است و دروغگو بر پرتگاه سرنگونی و خواری.» (نهج البلاغه: خطبه ۸۶) - معلمان باید به این نکته توجه داشته باشند که ظاهر زیبا و نیکو در چشم دیگران کافی نیست. آنان باید به درون خود نیز توجه کنند و سعی کنند که اعمال و نیت‌هایشان با هم هماهنگ باشد. این هماهنگی می‌تواند به ایجاد اعتماد و احترام در بین دانش‌آموزان کمک کند. این حکمت به معلمان یادآوری می‌کند که نقش آن‌ها فراتر از آموزش درس‌های کتاب است. معلمان باید به عنوان الگوهایی از صداقت، خلوص نیت و اخلاق در زندگی

۱- «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ أَنْ تُحَسِّنَ [تَحْسُنَ] فِي لَامِعَةِ الْعُيُونِ عَلَانِيَتِي وَ تُقَبِّحَ [تَقْبِيحَ] فِيمَا أُبْطِنُ لَكَ سِرِّيَّتِي، مُحَافِظًا عَلَى رِثَاءِ [رِيَاءِ] النَّاسِ مِنْ نَفْسِي بِجَمِيعِ مَا أَنْتَ مُطَّلِعٌ عَلَيْهِ مِنِّي، فَأُبْدِي لِلنَّاسِ حُسْنَ ظَاهِرِي وَ أَفْضِي إِلَيْكَ بِسَوْءِ عَمَلِي، تَقَرُّبًا إِلَى عِبَادِكَ وَ تَبَاعُدًا مِنْ مَرْضَاتِكَ»

دانش‌آموزان عمل کنند. با پیروی از این آموزه‌ها، معلمان می‌توانند تأثیر مثبتی بر تربیت نوجوانان داشته باشند و به شکل‌گیری نسلی متعهد و اخلاقی کمک کنند.

حکمت‌آموزی

امیر مؤمنان (ع) حکمت‌آموزی را شاهراه رسیدن به نشاط واقعی می‌داند: این دل‌ها ملول می‌شوند، آن‌سان، که بدن‌ها ملول می‌شوند. برای شادمان ساختن‌شان سخنان نغز و حکمت‌آمیز بجویند. (نهج‌البلاغه: حکمت ۱۹۷)^۱ - امیر شمیر و قلم بر آنند که عمل باید بر پایه یقین و یقین بر پایه علم و دانش شکل گیرد: «علم خویشتن را جهل، و یقینتان را شک قرار ندهید. آن‌گاه که عالم و آگاه شدید، عمل کنید و زمانی که یقین کردید اقدام نمایند (تا علم و یقین شما پایدار بماند)». (نهج‌البلاغه: حکمت ۲۷۴)

معلمان باید به دنبال آموزه‌های جدید باشند و آن‌ها را در فرآیند آموزش خود به کار ببرند. این آموزه‌ها می‌تواند شامل داستان‌ها، حکمت‌ها، حکایت‌ها و آموزه‌های اخلاقی باشد که به دانش‌آموزان انگیزه و الهام می‌دهند. حکمت‌ها به معلمان یادآوری می‌کند که نقش آن‌ها تنها به تدریس محدود نمی‌شود، بلکه آن‌ها باید به‌عنوان راهنمایان روحی و فکری عمل کنند و به دانش‌آموزان کمک کنند تا به شادابی و نشاط واقعی دست یابند. با ترویج حکمت‌آموزی، معلمان می‌توانند به رشد و پیشرفت دانش‌آموزان در ابعاد مختلف کمک کنند و نسلی متفکر و آگاه تربیت کنند.

چالش‌های در تربیت دینی نوجوانان

تربیت دینی نوجوانان از چالش‌های اساسی نظام‌های آموزشی و تربیتی است که در جوامع مختلف با مشکلات و موانع گوناگونی مواجه است. در این بخش به بررسی چالش‌های

۱- «إِنَّ هَذِهِ الْقُلُوبَ تَمَلُّ كَمَا تَمَلُّ الْأَبْدَانُ، فَابْتَغُوا لَهَا طَرَائِفَ الْحِكْمَةِ.»

موجود در تربیت دینی نوجوانان و پیشنهاد راهکارهایی برای غلبه بر این چالش‌ها می‌پردازیم.

عوامل اجتماعی و فرهنگی

- تغییرات فرهنگی: تغییرات سریع فرهنگی و اجتماعی در جوامع مدرن باعث می‌شود که بسیاری از ارزش‌های دینی تحت تأثیر قرار گیرد و نوجوانان به سمت فرهنگ‌های غیردینی یا شبه‌دینی گرایش پیدا کنند.

- تأثیر رسانه‌ها: رسانه‌های جمعی و فضای مجازی می‌توانند کنشگران اصلی در شکل‌دهی به رفتار و عقاید نوجوانان باشند. برخی از محتواهای ترویج شده در این فضاها ممکن است با ارزش‌های دینی مغایرت داشته باشد.

مشکلات در نظام آموزشی

- کاهش آموزش‌های دینی: در برخی موارد، برنامه‌های آموزشی دینی به علت کمبود منابع یا عدم تخصص معلمان به‌خوبی اجرا نمی‌شود و از میزان تأثیرگذاری آنها کاسته می‌شود.

- ناکافی بودن برنامه‌ریزی‌های آموزشی: بسیاری از برنامه‌های آموزشی دینی نتوانسته‌اند با نیازهای دانش‌آموزان ارتباط برقرار کنند و محتوای آموزشی آن‌ها تاریخ‌گدشته یا غیرجذاب است.

موانع روانی و عاطفی

در قرآن مجید انسان، دارای سه ساحت وجودی است؛ به بیانی دیگر انسان وجودی سه بعدی دارد؛ جسم، نفس و روح. (گودرزی، ۱۴۰۳)

- مشکلات هویتی: نوجوانان ممکن است در تلاش برای پیدا کردن هویت خود به سمت چرخه‌های منفی گرایش پیدا کنند و به ارزش‌های دینی توجه چندانی نداشته باشند.

- فشارهای اجتماعی: فشار دوستان و محیط همچنین می‌تواند بر رفتارها و گرایش‌های دینی نوجوانان تأثیر بگذارد و آنها را به سویی سوق دهد که با آموزه‌های دینی در تضاد باشد.

عدم تطابق با نیازهای نسل نو

- تفاوت‌های نسلی: نسل‌های جدید معمولاً به دنبال تجربیات و یادگیری متفاوتی هستند و درک و نگرش آنان نسبت به دین ممکن است با نسل‌های گذشته متفاوت باشد. این امر از عوامل مهم ایجاد فاصله فرهنگی و معنوی میان معلمان و دانش‌آموزان است.

- اضطراب و چالش‌های روحی: نوجوانان امروز با بحران‌های روحی و اضطراب‌های ناخواسته‌ای مواجه‌اند که اگر فضا و محتوای دینی به نیازهای آنان نپردازد، عواقب ناگواری در پی خواهد داشت.

محدودیت‌ها در فرایند آموزش

- نداشتن ابزارهای کارآمد: کمبود منابع و ابزار آموزشی مدرن مانند کتاب‌های درسی جذاب، ویدئوهای آموزشی، نرم‌افزارها و برنامه‌های متنوع ممکن است فرایند یادگیری دینی را مختل کند.

- نبود تعامل‌های مؤثر: عدم برقراری ارتباط مؤثر بین معلم و دانش‌آموزان و نیازهای واقعی آنان از موانع مهم انتقال آموزه‌های دینی است.

راهکارها

بهبود کیفیت برنامه‌های آموزشی

- تجدیدنظر در کتب درسی: به‌روزرسانی و جذاب‌سازی کتب درسی دینی به‌منظور بهتر شدن تجربه یادگیری از طریق ترکیب مطالب آموزشی با فعالیت‌های عملی، علمی، هنری و تجربی (تلفیق بینارشته‌ای).

- آموزش معلمان: ارتقاء مهارت‌های آموزشی معلمان در زمینه دینی و اخلاقی از طریق دوره‌های تخصصی و کارگاه‌های آموزشی به منظور بهبود کیفیت تدریس.
- توجه به نیازهای عاطفی و روانی نوجوانان
- ایجاد محیط حمایتی: معلمان باید فضایی برای ابراز احساسات و نگرانی‌های نوجوانان فراهم کنند تا آنان بتوانند بدون واکنش و هراس در مورد مسائل دینی خود صحبت کنند.
- برگزاری جلسات مشاوره: فراهم کردن فرصتی برای مشاوره‌های گروهی و فردی که به نوجوانان کمک کند در مواجهه با چالش‌های هویتی، از جمله چالش‌ها و موانع درک ابعاد هویت دینی و کارکرد و اهمیت آن بهتر عمل کنند.
- استفاده از فناوری و رسانه
- توسعه برنامه‌های آنلاین: بهره‌گیری از فناوری‌های نوین و ایجاد زیرساخت و بستر (پلتفرم)‌های آموزشی برخط و استفاده از وبگاه‌ها و رسانه‌های اجتماعی برای ارائه محتوای دینی جذاب و معتبر به نوجوانان.
- ایجاد محتوای جذاب: استخدام متخصصان رسانه برای تولید محتوای جذاب دیداری-شنیداری و تعاملی که پیام‌های دینی را به شکل قابل فهمی منتقل کند.
- توجه به تفاوت‌های نسلی
- تعامل با نوجوانان: برگزاری نشست‌های مشاوره‌ای و محیط‌های گفت‌وگومحور به منظور شنیدن نظر نوجوانان و ایجاد فضایی برای پرداختن به دغدغه‌های آنان.
- توانمندسازی نوجوانان: تشویق نوجوانان به کشف و تجربه آموزه‌های دینی از طریق فعالیت‌های خلاقانه، پروژه‌های گروهی و راهبری در گروه‌های دینی.
- تقویت همکاری بین نهادها

- همکاری میان خانواده و مدرسه: برقراری ارتباط مؤثر میان خانواده و مدرسه به منظور تقویت تربیت دینی نوجوانان از طریق آگاه‌سازی والدین و تشویق آنان به مشارکت در برنامه‌های دینی.

- ایجاد برنامه‌های اجتماعی: همکاری بین نهادهای دینی، اجتماعی و آموزشی برای اجرای پروژه‌های مشترک و رویدادهای فرهنگی و اجتماعی با رویکرد تقویت ارزش‌های دینی.

۴- نتیجه‌گیری

یافته‌های پژوهش بیانگر آن است که حکمت‌ها و خطبه‌هایی از نهج‌البلاغه، مستقیم یا غیرمستقیم با نقش معلم در تربیت دینی نوجوانان ارتباط دارد؛ از جمله: حکمت ۱۳۲، این حکمت نشان می‌دهد که علم و دانش ارزشمندتر از مال است و معلم باید به دانش‌آموزان این ارزش را آموزش دهد. معلم باید خود اولین کسی باشد که علم را می‌آموزد و به آن عمل می‌کند. الگو بودن باعث می‌شود که دانش‌آموزان به او اعتماد کنند و از او یاد بگیرند. حکمت ۱۳۰ تأکید می‌کند که معلم باید خود به علم و دانش مسلح باشد تا بتواند دیگران را آموزش دهد. برخی گزاره‌های نهج‌البلاغه از جمله حکمت ۱۲۹ بر اهمیت تطابق گفتار و رفتار معلم تأکید دارد و نشان می‌دهد که معلم باید خود به آنچه می‌آموزد، عمل کند. کلام معلم باید با عمل او همخوانی داشته باشد. این هم‌راستایی بین گفتار و رفتار معلم، تأثیر عمیقی بر دانش‌آموزان خواهد گذاشت و آن‌ها را به پیروی از او ترغیب می‌کند. در حکمت‌ها و خطبه‌ها و نامه‌ها تصریح شده است که معلم باید با محبت، عدالت و علم به تربیت دانش‌آموزان بپردازد و به رشد روحی و اخلاقی آن‌ها کمک کند. معلم به عنوان باغبان جان‌ها، مسئولیت دارد تا با محبت و دانش، شخصیت دانش‌آموزان را شکل دهد. او باید به نیازها و ویژگی‌های فردی هر دانش‌آموز توجه کند و بر اساس آن‌ها آموزش

دهد. در مجموع، نهج البلاغه به نقش حیاتی معلم در تربیت و آموزش تأکید می‌کند و او را به عنوان یک الگو و راهنما معرفی می‌کند که باید با محبت، علم و توجه به نیازهای دانش‌آموزان، به پرورش شخصیت آن‌ها بپردازد. این نکات در بهبود روش‌های تدریس و تربیت دینی و اخلاقی دانش‌آموزان برای معلمان بسیار کارآمد و راهگشا هستند.

فهرست الفبایی منابع و مأخذ

- قرآن کریم (۱۳۷۳)، ترجمه محمد مهدی فولادوند، تهران: دارالقرآن الکریم (دفتر مطالعات تاریخ و معارف اسلامی).
- نهج البلاغه (۱۳۷۹)، ترجمه محمد دشتی، قم: انتشارات سید جمال‌الدین اسدآبادی.
- انوری؛ حسن (۱۳۸۲)، فرهنگ فشرده سخن. تهران: سخن.
- توکلی؛ نسرین و سیدرضا بلاغت (۱۴۰۳)، «معلم در تراز نهج البلاغه: ویژگی‌های لازم معلم در تربیت معلم مطابق نهج البلاغه». فصلنامه آموزش پژوهی نوین، دوره ۱۰، شماره ۳۸، شهریور ۱۴۰۳، صص ۶۱-۵۴.
- جعفری؛ محمدتقی (۱۳۹۷)، شرح نهج البلاغه. تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی .
- جعفری؛ محمدتقی (۱۳۹۸)، ترجمه و تفسیر نهج البلاغه، نوبت چاپ: ۲، تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی .
- دشتی؛ محمد (۱۳۹۰)، نهج البلاغه، مؤسسه فرهنگی تحقیقی امیرالمومنین، چاپ دوازدهم.
- دشتی؛ محمد (۱۳۷۸)، دروس پژوهشی نهج البلاغه. (جلد اول)، قم: مؤسسه تحقیقاتی امیرالمؤمنین (ع)
- رحیمی‌راغب؛ مهین و بهادر قیم (۱۳۹۴)، «جایگاه علم و علم‌آموزی در اسلام». فصلنامه جندی‌شاپور، دانشگاه شهید چمران اهواز، سال ۱، شماره ۲، صص ۴۱-۵۰.
- زارعی؛ طیبه و صدیقه مهدویان‌پور (بهار و تابستان ۱۴۰۴)، «تأثیر علم در عزت و اقتدار حکومت از منظر قرآن و نهج البلاغه با تأکید بر حدیث العلم السلطان». دوفصلنامه تفسیر متون وحیانی - واحد خرم‌آباد، سال پنجم، شماره نهم، بهار و تابستان ۱۴۰۴/۱۴۴۷/۲۰۲۵، صص ۲۳-۱.
- شیری؛ حمیدرضا و میثم خزائی (۱۴۰۳)، «اصول تصمیم‌گیری سیاست‌مداران در سیره علوی و نظرات فقهی». دوفصلنامه تفسیر متون وحیانی - واحد خرم‌آباد، سال چهارم، شماره هفتم، بهار و تابستان ۱۴۰۳/۱۴۴۶/۲۰۲۴، صص ۱۱۹-۱۳۹.
- طباطبایی؛ سید محمدحسین (۱۳۹۰)، ترجمه تفسیر المیزان. ترجمه سیدمحمدباقر موسوی همدانی، چاپ ۳۲، دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.
- گروه نویسندگان (۱۳۸۴)، فلسفه تعلیم و تربیت، چاپ هفتم، قم: دفتر هماهنگی حوزه و دانشگاه.
- قرائتی؛ محسن (۱۳۷۴)، تفسیر قرآن، مؤسسه در راه حق، وزارت فرهنگ و ارشاد.

شبانای قهرودی؛ نجمه و عبدالهادی فقهی‌زاده (۱۴۰۰)، کارکردهای استفهام در تربیت اخلاقی از دیدگاه قرآن و نهج البلاغه. نشریه آموزه‌های تربیتی در قرآن و حدیث، دوره ۷، شماره ۱ بهار و تابستان ۱۴۰۰.

گودرزی؛ محمد (۱۴۰۳)، «نگاهی نوین به ساحت‌های وجودی انسان بر اساس آیات قرآنی با تکیه بر آرای مکاتب فلسفه اسلامی». دوفصلنامه تفسیر متون و حیانی-واحد خرم‌آباد، سال پنجم، شماره هشتم، پاییز و زمستان ۱۴۰۳/۱۴۴۶، صص ۲۶-۱.

لنکرانی؛ محمدفاضل (۱۳۷۳)، آیین کشورداری از نگاه امام علی (ع). دفتر نشر فرهنگ اسلامی. محمدی ری‌شهری، محمد (۱۳۸۱)، منتخب میزان/الحکمه. قم: موسسه علمی فرهنگی دارالحدیث، سازمان چاپ و نشر.

مطهری؛ مرتضی (۱۳۸۳)، مجموعه آثار. چاپ یازدهم، قم صدرا.

مطهری؛ مرتضی (۱۳۹۸)، سیری در نهج البلاغه. تهران: صدرا.

معین؛ محمد (۱۳۸۲)، فرهنگ فارسی. تهران: سرایش.

مکارم شیرازی؛ ناصر (۱۳۸۷)، تفسیر نمونه. تهران: دارالکتب الاسلامیه.

ورعی؛ سید جواد (۱۳۸۳)، نظارت و پرسشگری، فصلنامه حکومت اسلامی، شماره ۳، صص ۱۱-۵.

The Role of the Teacher in Religious Education of Adolescents from the Perspective of Nahj ol-Balagha

Ahmad Kanjouri ^۱

Assistant Professor, Department of Persian Language and Literature, Farhangian University, Tehran, Iran

Seyyedeh Fatemeh Khalili

Master of Education Management, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

Date of Receipt: ۱۱/۰۷/۲۰۲۰

Date of Acceptance: ۱۶/۰۸/۲۰۲۴

Abstract

This article examines the role of the teacher in the religious education of adolescents from the perspective of Nahj al-Balagha. The aim of this research is to reach the important teachings of Imam Ali (AS) about the role of the teacher in religious education so that by learning and practicing these teachings, a faithful and informed generation can be educated. This research uses a qualitative research method. For this purpose, the sermons and wisdoms of Nahj al-Balagha are examined and categorized using a library method, and the role of the teacher in the religious education of adolescents from the perspective of the Commander of the Faithful, Ali (AS), is addressed using an analytical-descriptive method. The research findings show that teachers, as moral and social educators, play a vital role in the formation of their personality and identity. Teachers can provide more effective education by using educational methods appropriate to the teachings of Nahj al-Balagha, such as avoiding blind imitation, paying attention to individual differences and avoiding uniformity, being a role model in behavior, teaching wisdom, etc. These methods help teenagers feel more valued and confident.

Keywords: Faith, awareness, Nahj al-Balagha, role model, teacher, teenager

^۱-Corresponding Author: a.kanjori@cfu.ac.ir